

ביקורת - איך ומתי לומר

שיעור על התדמית העצמית שקובעת את כל התנהגותו של הילד, ועל ביקורת שבונה מול ביקורת שהורסת

מאת: הרב יחיאל יעקובזון

תוכן העניינים

פרק א - מה קובע את התדמית העצמית

פרק ב - עולם הדמיון

פרק ג - שני התנאים לביקורת מועילה

לא יורים על זבוב בתותח

פרק ד - מכתבו של הבן

פרק ה - "אתה שקרן"

הילד בן החמש שבכה · ליבי ניבא לי

פרק ו - העצלנות שאינה קיימת

פרק ז - חשד הורג אמון

עוגת הקרם · הקלפטומן שהיה ישר

פרק ח - הפוטנציאל הגלום, וסיכום

ניסוי בכיתה סגורה

מה קובע את התדמית העצמית

📖 בפרק זה: הרמב"ם על "אל תהי רשע בפני עצמך" - ולמה זה בעצם היסוד המרכזי ביותר להבנת ההתנהגות היומיומית של כל אדם, גדול כקטן.

כתוב במשנה: "אל תהי רשע בפני עצמך". הרמב"ם בפירוש המשניות מסביר: כשיחשוב אדם עצמו חסר ופחות, לא יקטן בעיניו חיסרון שיעשהו - כלומר, שום חיסרון לא מפחיד אותו ולא מונע ממנו יותר. זה אולי אחד היסודות המרכזיים ביותר בקביעת ההתנהגות של האדם.

"אל תהי רשע בפני עצמך".

משנה, אבות ב, יג

אדם יכול להתנהג לפעמים במדרגות גבוהות מאוד - עליות, מצבי רוח שבהם הוא "נוסק לשמים" - אבל זה לא **הוא**. זה לא דבר שלילי, אבל זו לא הנורמה שלו. אדם יכול, חלילה, גם ליפול. אבל המבחן של אדם הוא ההתנהגות הקבועה שלו - הנורמה. מה קובע את ההתנהגות היומיומית? מה גורם לו לעשות מצוות מסוימות, להימנע מעבירות מסוימות, ומצד שני, בחסרונות אחרים - לא להתבייש בהם כלל, או להתחמק מהם?

כל אחד מאיתנו יודע: כשמדברים איתו על משהו שנראה לו "גבוה מדי", זה לא מפריע לו - זה מעניין, אבל זה "לא שייך אליי". ויש דברים שהוא קורא ופתאום מרגיש לא נוח: "למה אני לא עושה? איפה אני עומד?" מה קובע איזה דברים "יושבים" אצלו במחסן של "כשנהיה בסדר", ואיזה דברים מפריעים לו עכשיו?

התשובה תלויה בתמונה של האדם על עצמו - בעברית מודרנית: **תדמית**. כל אדם, מגיל ההתבגרות לפחות, יש לו תמונה מסוימת על עצמו - לא ברורה, לא מודעת לגמרי, אבל תפיסה חושית: מה הוא מסוגל, מה לא, מה מתאים לו, מה המעלות שלו, מה החסרונות שלו. ולפי התמונה הזו הוא מכוון את חייו. דברים שלא מסתדרים עם התמונה - הוא לא עושה אותם, וזה בקושי מפריע לו. דברים שמתאימים לתמונה - הוא עושה אותם בטבעיות.

יש סוג עבירות שבכלל לא עולה לו בראש - אין לו אפילו יצר לזה, כי זה לא נדבק לתמונה שלו על עצמו. וזה קשור מאוד לחינוך, כי גם הדמיון של האדם קובע במשך הזמן את התמונה. מי שמדמיין את עצמו, חלילה, עושה עבירה - יש בזה, מבחינה מסוימת, גדר חמור אף מהעבירה עצמה, כי כשאדם עושה עבירה חד-פעמית, זה לא אומר שזאת האישיות שלו. לפעמים הנפילה עצמה מזעזעת אותו, והוא תופס את עצמו. אבל כשאדם מהרהר בעבירה, הוא מביא את עצמו למצב שזה כבר מסתדר עם התמונה שלו על עצמו, ואחר כך, כשהוא נופל, זה כבר מצב קבוע יותר.

עולם הדמיון: התוכנית שקובעת מראש את המעשה

📖 בפרק זה: אין אדם שנפל לדרגה שלילית בלי שדמיין את עצמו שם קודם. ואין אדם שעשה מעשה חיובי בלי שדמיין אותו קודם. ומכאן - הטענה הכואבת ביותר של השיעור.

אין כמעט בן אדם שנפל לדרגה רוחנית שלילית - וגם לא ילד - בלי שדמיין לעצמו את המצב הזה זמן רב לפני כן. וגם הצד ההפוך: אין אדם שפעל פעולה חיובית בלי שדמיין אותה קודם. עולם הדמיון הוא עולם התוכנית של חיי האדם - ובתוך הדמיון, האדם יוצר את התוכנית הזאת.

"האדם חופשי בדמיונו, ואסור במושכלו."

רבי ישראל סלנטר, אגרת המוסר

כשאני מגלה ילד שמתחיל לדמיין דברים שליליים, אני מודאג הרבה יותר מאשר כשתופס אותו נכשל בפועל בחטא חמור - כי כשהוא מדמיין, הוא בונה עולם. וכשאני מצליח להחליף את הדמיון - גם אם הדמיון עצמו לא ממש השתנה, אבל אני משנה את התמונה הכללית של האדם על עצמו - זה הגורם האמיתי לאיפה שהאדם עומד.

וכאן מגיעים לטענה העצובה ביותר: התחושה שעל ידי אמירת ביקורת לילדים, והראיה שהם "לא בסדר" - נעשה אותם בסדר. אין לזה שום בסיס. זה סיפור בלי רגליים. המציאות, ברוב רוב המקרים, הפוכה בדיוק. גם אנחנו המבוגרים יודעים את האמת על עצמנו: לא עשינו מהפכים בחיים בגלל ביקורת. מי שהשתנה אחרי ששמע ביקורת - זה נדיר, וגם זה קורה רק אחרי שהתמונה הכללית של האדם על עצמו כבר טובה.

שני התנאים לביקורת מועילה

📖 בפרק זה: אם באופן כללי יש לאדם אמון בכוחות שלו, וטעם בלהיות טוב - אז אפשר, בזהירות, להראות לו ביקורת מועטה. שני התנאים המדויקים, ואמרה מזעזעת ששמע המרצה ממשגיח ותיק, על "יריות ותותח".

אם באופן כללי יש לאדם אמון בכוחות שלו, והוא כבר למד ליהנות מהרגשת "אני בסדר" - אז כשאתה אומר לו קצת ביקורת, בכמות כזאת שהוא עדיין מרגיש טוב, אבל מרגיש שאם יתקן משהו הוא ירגיש עוד יותר טוב - אז כדאי לו לתקן. הוא כבר למד כמה זה טעים, כמה זה מענג, להיות בסדר.

שני התנאים לביקורת שעשויה להועיל:

1. שהיא מועטה ביחס לתמונה הכללית של האדם על עצמו, ולא מקלקלת אותה אפילו לרגע.
 2. שהוא בטוח וברור לו שהוא יכול לתקן אותה.
- אדם שהוא שבור, שלא מאמין שהוא שווה שום דבר - כל ביקורת עליו היא פשוט פשע. הוא צריך לקבל רק חיזוק, עד שיבנה את עצמו, כי אצלו כל גרם נוסף רק מוסיף אבן על הגולל.

אנחנו רואים בכאב איך הרבה פעמים "עוסקים בחינוך" בעצם על ידי חיפוש מומים. נדמה שהיום "איש חינוך" הוא בעצם בלש - מי שתופס ילדים לא בסדר, זה מחנך מעולה, מי שמומחה לתפוס אותם בעומק המעשים. אבל מעניין: תמיד לתפוס אותם כשהם לא בסדר, זה ה"הובי" - לתפוס ילד שהוא בסדר, זה הרבה יותר קשה, ואף אחד לא עושה את זה.

"פעם היו אנשים חזקים, אפשר היה לכתוב 'יריעות' - כי היה מי שיישמע. היום נולדו אנשים חלשים. אתה עוד רוצה לתת להם את אותו הדבר? על זבוב לא יורים עם תותח."

משגיח ותיק, ששאל אותו המרצה בבחורות

שאלתי פעם משגיח ותיק, שהייתי קרוב אליו כתלמיד צעיר - למה ספרי המוסר הישנים כתובים בסגנון כל כך חריף, "יריעות" ממש. הוא הסביר: לפני מלחמת העולם השנייה, באופן טבעי, בן אדם נולד "מתפנק" מעצמו - חושב שכל מה שהוא עושה זה בסדר, מעצם העובדה שהוא עושה זאת. אנשים היו חזקים גם נגד מנהיגים גדולים, לכן ספרי המוסר היו צריכים לתת "יריות חזקות", כדי שישימו לב בכלל. "היום", אמר, "נולדו אנשים חלשים - חלושי כוחות. אתה עוד רוצה לתת להם את אותו הדבר? על זבוב לא יורים עם תותח."

אם מה שאנחנו עושים היום זה לא רק תותח, אלא צרורות מקלעים - ולא על "זבוב" אלא על "זבובונים" - מה הילדים שלנו שומעים בבית? רוב ההורים, כשמתבקשים לעצום עיניים ולחשוב כמה קשר יהיה להם עם הילד היום, אתמול, שלשום, שבוע שעבר, מודים שרוב הקשר שלהם עם הילדים הוא ביקורת ועונשים. ואם המצב לא גרוע פי עשרה - זה נס גלוי, שהקדוש ברוך הוא מרחם עלינו ומציל אותנו מידינו.

בפרק זה: קטע ממכתב, שלא נשלח מעולם, שכתב בחור בן 21 לאביו - איש חינוך מוכר בציבור - במסגרת תהליך שיקום. אזהרה: התוכן קשה, אבל הוא מלמד יותר מכל הסברה תיאורטית מה עושה ביקורת נוקבת לילד.

אני מבקש רשות להקריא קטע ממכתב מזעזע, של בחור שגדל בבית של איש חינוך - איש שמתפרנס מחינוך, ודווקא מוכר בציבור. הוא התעלל בבנו התעללות שלא תתואר. הילד הידרדר, ובתהליך השיקום שלו פיתנו אותו לכתוב מכתב לאביו - לא בשביל לשלוח, אלא כדי להוציא את מה שהיה מרגיש.

"כשאתה היית צועק עליי, זה לא עזר לי בכלל. הרגשתי שאני רשע, אבל לא ידעתי מה לעשות עם זה. הצלחת לשכנע אותי שאני האשם בכל הבעיות שלך. אפילו אמרת לי שבגללי אתה חולה. תנסה להבין מה זה עשה לי - הייתי מתעורר בלילה, ניגש בשקט לחדר שלכם, לראות אם אתה חי, פוחד פחד מוות מהחושך אבל יותר פוחד להישאר במיטה. ואז הייתי שומע מאחורי הדלת את הנשימות שלך, ולרגע נרגע, ושוב תוקף אותי פחד מוות."

מכתבו של בחור בן 21 לאביו, שלא נשלח

הוא ממשיך: אחד הדברים שהורים עושים במסגרת הזאת של ביקורת - "אנחנו לא הורים ששוברים מקלות על ראשי הילדים. הורים שרוצים להתעלל, בחברה המודרנית, לא מקובל לעשות את זה עם תותחים, אלא עם קרני לייזר - לעקוץ בפנים, אבל שזה יהיה עדין. כשאתה מרביץ לילד ויורד דם, זה מזעזע, זה לא מתאים לך. אבל אתה, מצד שני, צריך להתעלל בו." ילד שהתעלל בו פיזית, בגיל שש, מרגיש שההורה לא בסדר - הוא מתמרד, מתקומם, לא נהרס. אבל כשמתעללים בו רוחנית, מעוררים בו "רגשי השם" - הוא מרגיש שהוא לא בסדר, ומחפש תירוצים למה. זה הרבה יותר קשה לתקן.

"אני לא מבין - איך לא ניסית פעם להיות במקומי, לחשוב מה אני מרגיש? זה בדיוק מה שאתה עושה בי בביקורת: אם אתה לא נותן עצות מעשיות אמיתיות שאני יכול להתמודד לפיהן - זו התעללות. ואחר כך עוד נאלגת לי על התוצאות של ההתעללות שלך - על שאני מושפל, על שאני בכיין, על שאני כישלון... היום אני יודע שכעסת עליי מאוד על שלא הייתי מספיק כשרוני. סוף סוף נולד לך בן זכר, שיוכיח לכולם איך המחנך הדגול חינוך, שיראה לכולם מה זו דרך האמת - אלה היו התקוות שלך. מה קיבלת? 'בן טיפש'."

הוא כותב עוד, על כך שאביו הציג אותו לפני חברותא כ"הוכחה" ש"אינטליגנציה לא עוברת בירושה" - בחיור רחב. ומסיים בשאלה שאין לה תשובה: "למה לא הלכת לאומן שיצר אותי, לפנות אליו בטענות? בגלל שאתה ירא שמים מדי בשביל זה. אז אני הכתובת."

אם היו יודעים מה בעצם קורה בבתיים כאלה, איש לא היה משבח את אותו אב על "הצלחתו החינוכית" - אבל בפועל, לא היו כותבים עליו בהספד את האמת. זה בדיוק ההבדל בין מה שנראה כלפי חוץ, לבין מה שקורה בפנים הבית.

"אתה שקרן": איך מדביקים תדמית בטעות

📖 בפרק זה: החוק השני של ביקורת - מבקרים את המעשה, לא את העושה. וסיפור על ילד בן חמש וחצי שפרץ בבכי היסטרי, כי חשב שה' שונא אותו.

החוק השני בביקורת, קל יותר מהראשון: מבקרים את **המעשה**, לא את **העושה**. אפשר להגיד לילד: "שקרת. לא מקבל את זה בשום אופן, שקר זה דבר חמור" - אבל לא להגיד לו "שקרן". להגיד לו "שקרן" זו עבירה בפני עצמה - זה בדיוק מה שאתה מפחד ממנו: אתה צועק עליו "שקרן" כי אתה מפחד שזה מה שהוא יהיה, ובכך אתה בעצם מכניס לו בדיוק את מה שאתה חושש ממנו.

"אני שקרן, השם שונא אותי"

מלמד במכינה סיפר על שקר, על עונשו של בדאי, "שאפילו כשהוא אומר אמת, לא מאמינים לו - כמו הרועה שצעק זאב, זאב". דיבר עם כל הלב, והילד היה נראה מקשיב במיוחד - די נדיר. פתאום הילד, בן חמש וחצי, פרץ בבכי היסטרי. חשבו שקרה לו משהו. שחררו את שאר הילדים מהכיתה, ניגשו להרגיע אותו. שאלו: "למה אתה בוכה?" הוא ענה: "כי אני שקרן, השם שונא אותי."

הרבי התפלא, כי דווקא הילד הזה נראה ישר מהממוצע. שאל: "מה הפשט, אתה שקרן?" הילד היסס, ואמר בספק: "כן". הרבי, בפתרון הגיוני: "תפסיק לשקר, ולא תהיה שקרן". הילד ענה: "אבל אני לא יכול - אני שקרן."

מה שהתברר: זוג הורים יקרים וחביבים, שהחליטו שהנושא של "חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת" הוא יסוד החינוך שלהם, ועבדו על זה קשה - עד שהילד עצמו לא היה בטוח מה זה בכלל "שקרן". רק אחרי ששאלו אותו "אתה משקר הרבה?" הוא חשב, והבין שזה ה"פשט". המילה נכנסה לו למוח, שהוא כזה, שהוא "נולד ככה". ילד לא מבין מילה - הוא מתרגל אותה, קולט את משמעותה הרחבה מתוך ההקשרים שהוא שומע בהם.

"ליבי ניבא לי"

ליוויתי אמא מסכנה שהוציאה את בנה ממעצר בגיל חמש עשרה, שהיה חולה נוכלות וגניבה. אמרה לי, בצער: "כבר מגיל ארבע ידעתי שהוא יהיה רמאי ונוכל. דיברתי עם בעלי, והוא אמר שגם הוא רואה אצלו סימנים."

אמרתי לה: "אמא יקרה, את לא ידעת - את יצרת את זה. אם מגיל ארבע יודעים שהילד 'יהיה נוכל', הוא באמת יהיה נוכל - זו לא נבואה. כתוב שנבואה שורה רק מתוך שמחה של מצווה, והנבואות האלה תמיד באות מתוך מרירות, זעם ועצבנות - זו לא נבואה." ואף פעם לא שמעתי אמא שאמרה "ליבי ניבא לי שיהיה עובד ה' אמיתי", והוא באמת היה כזה. אין נבואות חיוביות - הכל רק שלילה.

אין שום היתר חינוכי מעשי - שום היתר - להגיד לילד "לא שקרן ולא עצלן ולא גנב ולא טיפש", וכל המילים היפות שלא אומרים בבית המדרש אבל בבית "צריך להשתמש בהן שלא יתבזבזו". פעם אחת, שגיאה כזאת, לא הורסת ילד. אבל המציאות מגלה שבדור שלנו, מי שמחליט אף פעם בחייו לא להוציא את המילה - היא יוצאת לו בטעות, בסביבות עשר-עשרים פעם בחודש. ומי שמחליט ש"מותר" עשר-עשרים פעם בחודש - השם ירחם, זה לא נפסק כמעט בכלל.

📖 בפרק זה: תגלית מוזרה - כמעט אין בעולם ילד עצלן באמת. אבל ילדים שקוראים להם "עצלן" שוב ושוב, נהיים עצלנים באמת. הסבר מפתיע, וניסויים אכזריים שאישרו את זה.

כמעט אין בעולם ילד עצלן. עצלנות היא תכונה שהמבוגרים ממציאים - צריך שנים לעבוד על זה עד שזוכים "להיות עצלן", זה לא בא בקלות. אין ילדים עצלנים - זה נדיר מאוד, זו כמעט מחלת נפש נדירה. וההוכחה הפשוטה: ראיתם פעם ילד רגיל הולך ברחוב? הוא לא הולך - הוא קופץ, רץ, מרקד, סוער. איפה העצלנות שלו? עצלות זה מי שגורר את הרגליים.

קושיה: "טוב, זה לא חוכמה, אבל הוא מתעצל לנקות את החדר שלו!"

תשובה: אם הייתי מבקש מאותה אם שתנקה לי חדר, גם היא הייתה מתעצלת, ואם הייתה יכולה להתחמק - הייתה מתחמקת. יש לו שכל - הוא לא מבין שהוא צריך "לשאת בעול", זה לא קשור לעצלנות. "אבל הוא לא רוצה ללמוד?" גם אני לא תמיד רוצה ללמוד, אם אשתעמם. זה לא קשור לעצלנות. מבחן העצלנות האמיתי: ילד עצלן הוא כזה שגם כשיש לו אינטרס אמיתי - טיול, למשל - הוא עדיין לא קם, כי כבודות ויאוש ודיכאון מונעים ממנו לעשות דברים שהוא באמת רוצה. זה המבחן.

מה שמוזר: כשאומרים לילדים "עצלן, עצלן, עצלן" - הם באמת נהיים עצלנים. הם מפתחים דיכאון. עצלנות היא בעצם תולדה של דיכאון - וזה מוזר, כי הילד לא יודע את כל הפלפול הזה. מאיפה הוא למד שעצלנות קשורה לדיכאון? עשו ניסויים אכזריים ברוסיה עם ילדים, וגילו שיודעים לקבוע מראש מי יהיה בעל נטייה לדיכאון ומי לא - פשוט לפי הכינויים שהדביקו לו.

אם כל הסיפור היה רק "אסור להגיד לילדים כינויים" - היה קל. חוק ראשון בביקורת: אם מותר לבקר, אחרי כל ההגבלות שנאמרו - מי שכבר יש לו הנאה מלהיות בסדר, ומאמין שהוא יכול להיות בסדר, שיש לו אמון בטוב שבו - אתה יכול לתת לו קצת ביקורת שלא מקלקלת את זה, וביקורת שהוא יודע שהוא יכול לתקן אותה. אבל להגיד לו "שקרן" או "עצלן" - זה פשע, כי אתה מתרץ בכך את ההתנהגות שלו: אתה מכניס לו שהוא כזה, שאין לו שום כוח להשתנות.

חשד הורג אמון

📖 בפרק זה: ילד בן ארבע, עוגת קרם, ומבט של חשד שאומר יותר מכל מילה. מבחני "כבוד" שמוכיחים איך ילדים מגיבים לחוסר אמון. וסיפור מרתק על נער "קלפטומן" שהתברר כישר לגמרי - ברגע שהעניקו לו אמון.

לפעמים ההורים מנסים "לתפוס" את הילד, ובלי לשים לב, דואגים שהוא ייכשל - כמו ההורים שדאגו שהילד יבין שהוא שקרן. פעם ביקשו ממני לתקן פקק חשמל אצל שכנים ממול. תיקנתי, ובדרך חזרה, השכנה סיפרה לאשתי, בהתלהבות, על עוגה מיוחדת שהכינה, עם קישוט קרם צבעוני.

"מי נגע בעוגה?"

יצא מהפתח, בדיוק אז, בנה בן הארבע - כולו מכוסה קרם צבעוני, מלמעלה עד למטה, ידיים ורגליים. מה הייתה תגובת האם, כשחזרה הביתה ושמענו את זה מבעד לדלת? "מי נגע בעוגה? בשביל מה, מותק, מחמד נפשי, אור עיניי? בוא נראה..." אין כאן שום "עיוור" באמת - זו מערכת של ציד, לא של חינוך.

עושים ניסויים שנקראים "מבחני כבוד" אצל בנות - המורה יוצאת מהכיתה, נותנים להן לעשות מבחן בלי השגחה, "על כבוד", שלא יעתיקו. יודעים מי הראשונות שקופצות נגד המעתיקות? האחרונות במעמדן. למה? "אכפת לך, נותנים לך לעבוד בקלות!" בגלל שגם כשהן מרמות במבחן, הן מרגישות שזה "הוגן" - כי מבחינתן, המורה מקבלת משכורת לתפוס אותן. הם רוצים שימשך "המשחק של חתול ועכבר" - כך מחנכים לשקר ילדים שגדלו על אווירה של חשד.

הדרך היחידה לגדל ילד באמת - זו לתת בו אמון. אפילו אם הוא בגד באמון. התחושה שפוגעת בתדמית, שמישהו נתן בו אמון והוא לא עמד בו - זה הדבר היחיד שיעצור אותו בפעם הבאה. אם אני יודע שנתתי בו אמון, ודברתי איתו על עבירה שקרה, זה כוח אמיתי. אבל הדרך של תחקירים, מעקבים, שאלות חוזרות "איפה היית" - זו לא רק שלא עוזרת, היא מלמדת אותו שיש דרכים אחרות ללכת, וכשהוא ירצה ללכת, אף אחד לא יתפוס.

הקלפטומן

היה לי פעם ילד שגונב הכל, ופסיכולוג אחד כבר החליט שהוא "קלפטומן" - התמכרות לגניבה, שלא צריך לטפל בה, רק להגדיר אותה. במוסד היה תפקיד לשמור כספים, ונתתי אותו לאותו בחור. הצוות רצה שהפסיכולוג "יטפל" בו קצת, כי יש גבול לטירוף שגנב השכונה שומר על הקופה.

כל פעם שהקופה חסרה, אמרתי לו: "אני ממש שמח שנתתי לך את זה, כיף לי לתת בך אמון. אני רואה בין ריסי עיניך את היושר המבצבץ." זה עלה לי כמה מאות שקלים, אבל אחרי ארבעה חודשים הוא אמר: "ואולי הרב טועה?" אמרתי: "ואולי אתה טועה?" "איך אני יכול לטעות בעצמי? אני לא יודע מה עשיתי ומה לא עשיתי?" אמרתי: "אבל דבר אחד אני יודע - שיש בך יושר. זו תכונת היסוד שלך. אם נכשלת פעם בעבר, זה התיקון."

הוא אמר: "אני מאוד מפחד שתהיה לרב אכזבה קשה." חיבקתי אותו, אמרתי: "היה לי צל של ספק, עכשיו שכנעת אותי." "למה?" "כי אתה, אדם שהיה נכשל, בא ומזהיר אותי מראש שצפויה לי אכזבה - זה יושר יותר גדול מאדם רגיל." הוא היה בהלם, עד שהוא שכח את עצמו ושאל: "אז מה, אני באמת ישר?" אמרתי: "כן. גם אם זה קרה יותר מארבע מאות פעם, מה יכול בן אדם לעשות?" הבחור הזה, היום, הוא בחור ישר - וזה קשה, צריך הרבה אמונה בטוב שבאדם. יצר לב האדם רע מנעוריו, אבל האדם עצמו, חלילה, לא. ככל שיש לאנשים יותר אמון בטוב שבאדם, כך הם מוציאים אותו החוצה.

הפוטנציאל הגלום, וסיכום

📖 בפרק זה: ניסוי מרתק שהראה איך ציפייה חיובית "מזויפת" הופכת למציאות אמיתית - תשעה מתוך שנים עשר ילדים "אבודים" חזרו למסגרת רגילה. וסיכום: לפני שמבקרים את הילד, צריך להודות קודם על מי שהוא.

עשיתי פעם ניסוי מאוד אכזרי - עד היום אני לא בטוח שהוא היה ראוי, אבל הוא לימד המון. הייתי מנהל, שוב, מוסד סגור בדרום הארץ. יום אחד סידרתי את כל הצוות - עשינו כאילו "מחקר מדעי", בדיקת אינטליגנציה ואישיות לתלמידים, ואחר כך הפצנו שמועה שהתגלו תוצאות מדהימות.

שנים עשר הילדים המיוחדים

אמרתי שזה סודי, אי אפשר לגלות - אבל הם, כמובן, הצליחו "לסחוט" ממני. מה שהתברר, כביכול: יש קבוצה של שנים עשר ילדים, שהאינטליגנציה שלהם מאוד גבוהה, והפוטנציאל הגלום בהם מאוד מפותח - והציפיות שלא מומשו הן רק בגלל שהמורים לא היו מספיק אינטליגנטים בשביל לממש את הפוטנציאל הגלום בהם.

שלב שני של "החקירה": מי הם? בחרתי שמות, לפי סדר האלף-בית של רשימת הכיתה - כדי שלא יגידו שבחרתי בכוונה מי שבאמת חשבתי שמוצלח. אחרי שישה חודשים גיליתי את התוצאות: מתוך שנים עשר הילדים, תשעה חזרו למוסדות חינוך רגילים - ובזכות זה שהמורה עצמו, שלא ידע שזה "ניסוי", האמין בהם - שבעה מהם הצליחו ממש בישיבות. שניים נותרו בעייתיים.

המורה שלימד אותם לא היה "רב" גדול - נכנס לכיתה, מדבר, ואם ילד "מסכן" עונה, על הפרצוף שלו זה לא ניכר שהוא מצפה למעט. הוא רק אומר: "יפה מאוד, מה אתה אומר?" ופתאום נדלקות עיניים. הילד ה"טיפש" מתחיל להקשיב בריכוז, ברצינות - ומתחיל להאמין בעצמו, לחשוב, להתאמץ.

מי יודע כמה אנחנו קוברים? זה עניין של תדמית: אתה משדר ציפיות, והציפיות האלה, בין אם חיוביות ובין אם שליליות, נהיות מציאות.

הא"ב של איך לבקר ילדים הוא, קודם כל, להודות לקדוש ברוך הוא על מי שאתה. אתה לא לומד רק לשם שמים - אתה קודם מבין מה הפשט שיש לך זכות לגשת אל הקדוש ברוך הוא, ורק אחר כך תסתכל על הילד שלך, שאתה לא מרוצה ממנו, ותחשוב: יש כאן נשמה טהורה, שאומרת "ברוך אתה" - ולא לחשוב ש"זה כפוי טובה". תעשה חשבון: יש כאן ילד ששייך בכלל לעולם עובדי ה'. אם אתה לא זורק אותו החוצה מהמעגל - תתחיל להודות לקדוש ברוך הוא, תפסיק להיות כפוי טובה, ותשמח בזה.

מקורות ומראי מקומות

1. משנה, מסכת אבות ב, יג - "אל תהי רשע בפני עצמך".
2. רמב"ם, פירוש המשניות, שם.
3. רבי ישראל סלנטר, אגרת המוסר - "האדם חופשי בדמיונו ואסור במושכלו".
4. אמרה ששמע המרצה ממשגיח ותיק, על אופי ספרי המוסר בדורות עברו (ייחוס השם המדויק אינו ודאי, ולכן הושמט).
5. יסוד "יצר לב האדם רע מנעוריו" (בראשית ח, כא) - ביחס לאדם עצמו שאינו רע.

נכתב ונערך על ידי:

הרב יהודה טאוב

קרית אתא

ליצירת קשר: 0527139520 📞

שיעורים נוספים של הרב 🎧

ניתן לשמוע עוד שיעורים נפלאים:

קול הלשון - קול תודה: 03-6171190 📻

באתר: www.kol-toda.co.il (https://www.kol-toda.co.il/) 🌐